

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.03
UDC 378.22.018.43:741.02.041.3

CREATIVE DRAWING OF A NUDE ART MODEL IN A SKETCHING TECHNIQUE WITH THE HELP OF SOFT ART MATERIALS IN CONDITIONS OF DISTANCE EDUCATION OF MASTERS

Anna Voloshenko

Graduate student of the Department of Fine Arts,
of the majoring in «011 Educational,
pedagogical sciences»
(Theory and methods of professional education),
National Pedagogical Dragomanov University,
Pyrogoва st., 9, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-2371-7106>
e-mail: voloshenko444@gmail.com;
20a.a.voloshenko@std.npu.edu.ua

Annotation. This publication highlights the problem of providing the quality of higher art education during the martial law in Ukraine and considers reserve implementation of master's education in a distance form. The total number of hours devoted to the study of the educational component «creative drawing» at the Department of Fine Arts of National Pedagogical Dragomanov University was analysed. The relevance of the problem of students' education in modern educational artistic area is emphasized and scientists who work in this research direction are designated. This research work considers the effectiveness of teaching creative drawing of art students in the media space, its positive and negative aspects. Practical and theoretical methods used during the research are represented here; the subject of the concept «sketching» is disclosed; world-famous foreign and Ukrainian artists who worked in the sketching technique are listed; the main principles, purposes, advantages, properties and expressive means of sketching and the varieties of its movements are described and the general description is given. The importance of learning the sketching technique during the preparation for future professional artistic activity is indicated. This research also highlights the positive aspects of sketching and influence on formation of basic technical skills. Based on modern scientific research, the method of speculative drawing, the content and disadvantages of its use in the media are singled out. It emphasizes the essence of the concept of distance learning and its limited possibilities in preparing students for professional pedagogical activity. This work describes the process of preparing first-year masters for doing sketch of a naked art model with soft materials and defines the order of organizational educational stages of distance learning. A variety of creative tasks are offered, the essence of which are to reproduce simplified forms of naked human art model with the help of soft materials, creation of a figure composition, multi-figure composition and author's project. The importance of doing sketching tasks according to the recommendations are emphasized. There was implemented a creative educational process using media and technologies aimed at the sequence of independent practical tasks using the specified methods, which is a guarantee of further successful artistic activity. The effectiveness of a rapid sketching of a nude model was found out and it is provided an objective assessment with further recommendations for their future implementation. There were analysed the obtained positive and negative results of different artistic levels of master's training, which are accompanied by complications in the further realization of life drawing.

Key words: professional pedagogical activity, distance learning, professional artistic training.

DOI 10.31392/ONP.2786-6890.3(2).2022.03
УДК 378.22.018.43:741.02.041.3

ТВОРЧИЙ РИСУНОК ОГОЛЕНОЇ НАТУРИ У ТЕХНІЦІ СКЕТЧІНГ М'ЯКИМИ ХУДОЖНІМИ МАТЕРІАЛАМИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАГІСТРІВ

Волошенко А. В.

аспірантка кафедри образотворчого
мистецтва,
спеціальності «011 Освітні, педагогічні науки»
(теорія і методика професійної освіти),
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-2371-7106>
e-mail: voloshenko444@gmail.com;
20a.a.voloshenko@std.npu.edu.ua

Анотація. У публікації висвітлено проблему забезпечення якості вищої художньої освіти під час воєнного стану в Україні, розглянуто резервне здійснення навчання магістрів в дистанційному форматі. Проаналізовано загальну кількість відведених годин на вивчення освітнього компонента «творчий рисунок» на кафедрі образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Підкреслено актуальність проблеми навчання студентів у сучасному освітньо-художньому просторі, зазначено науковців, які працюють в даному напрямку дослідження. Розглянуто ефективність навчання творчого рисунка студентів-художників у медіапросторі, його позитивних і негативних аспектів. Представлено практичні й теоретичні методи використані в ході дослідження; розкрито суть поняття «скетчинг»; зазначено всевітньо відомих іноземних і українських художників, які працювали в техніці скетчинг; описано основні принципи, призначення, переваги, властивості й засоби виразності скетчингу, різноманітність його напрямків, надано загальну змістовну характеристику. Вказано на важливість вивчення техніки скетчинг в підготовці до майбутньої професійної художньої діяльності, її позитивні аспекти та вплив на формування базових технічних умінь. Спираючись на сучасні наукові дослідження виокремлено метод спекулятивного рисунка, зміст і мінуси його застосування в медіапросторі; висвітлено суть поняття дистанційне навчання та його обмежені можливості у підготовці студентів до професійної педагогічної діяльності. Описано процес підготовки магістрів першого курсу до виконання скетчингу оголеної природи м'якими художніми матеріалами та порядок організаційних освітніх етапів проведення навчання в дистанційному форматі. Запропоновано до виконання низку творчих завдань, суть яких полягає у відтворенні спрощених форм оголеної людської природи м'якими матеріалами; створенні однофігурної, багатофігурної композиції та авторського проекту. Наголошено на важливості виконання завдань зі скетчингу згідно описаних рекомендацій. Реалізовано творчий навчальний процес з використанням медіазасобів і технологій спрямованих на послідовність виконання самостійних практичних завдань із застосуванням зазначених методів, що є запорукою подальшої успішної художньої діяльності. виявлено ефективність швидкого виконання скетчингу оголеної природи, надано об'єктивну оцінку з подальшими рекомендаціями щодо їх майбутнього впровадження. Здійснено аналіз отриманих позитивних і негативних результатів різного художнього рівня підготовки магістрів, що супроводжується ускладненнями в подальшому виконанні живої природи.

Ключові слова: професійна педагогічна діяльність, дистанційне навчання, фахова художня підготовка.

Вступ та сучасний стан проблеми дослідження. На тлі повномасштабного вторгнення російської країни-агресора на території суверенної демократичної держави України з початку війни було введено воєнний стан, що з різних причин мав негативний вплив на учасників освітнього процесу, які вимушено розпочали здійснювати навчання в онлайн форматі. Це стосується вищих навчальних закладів та більшості спеціальностей, для яких такий дистанційний режим є суттєвим викликом в організаційному процесі. Серед тих, чиї потреби воєнні події великим чином обмежили у доступі до навчальної матеріальної-технічної бази та творчих практично-виробничих умов, знаходяться здобувачі педагогічної художньої освіти, зокрема, майбутні викладачі образотворчого мистецтва. Постраждала сфера освіти вдало реабілітувалася внаслідок впровадження у навчальну діяльність студентів інноваційних розробок, які спрямовані на виконання творчих завдань в онлайн форматі з певною кількістю часу, однак більшість навантаження зрештою було відведено на самостійне домашнє опрацювання. У подібному форматі вимушено працювали й художники-магістри першого курсу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Творчий рисунок є обов'язковою навчальною дисципліною кафедри образотворчого мистецтва на педагогічному факультеті, метою його вивчення впродовж двох семестрів передбачається відтворення оголеної природи м'якими художніми матеріалами. На її вивчення відводиться 6 кредитів ЄКТС 180 годин, з них 60 годин лабораторних занять. Основним завданням є пошукові короткочасні начерки натурника або ж нариси, зарисовки, ескізи чи скетчі. Актуальна проблема навчання рисунка студентів-художників у дистанційному форматі досліджується багатьма українськими відомими вченими та науковцями в галузі образотворчого мистецтва, серед них професор В. Сухенко і педагог-дослідник О. Засипкін, які у своєму спільному дослідженні поглиблено вивчають трансформацію творчого освітнього процесу в дистанційне навчання та ефективність методики викладання [2].

Мета і завдання дослідження полягає в аналізі ефективності експериментально-практичного опанування студентами методично-технічною базою засобів швидкого рисунка та формування художньо-конструктивних умінь, визначенні позитивних і негативних аспектів професійної фахової підготовки художників-магістрів за допомогою медіазасобів у дистанційній формі.

Методи застосовані в процесі дослідження – комплекс теоретичних: організаційний – в медіапросторі, пояснювально-ілюстративний, репродуктивний – використання референсів, мультимедіа, інтерактивний – залучення комп'ютерних і телекомунікаційних технологій та практичних: спекулятивний рисунок – відтворення фігури на папері з медіа матеріалів інформаційної мережі, тайм-арт – обмеження виконання рисунка в часі, дослідницький – пошуки оригінальних творчих рішень. Узагальнення, абстрагування, аналіз та синтез, об'єктивне оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Скетчинг є технікою вільного рисунка, тобто нарисом виконаним нашвидку, експромтом; є незавершеною художньою роботою, наміченою лише у загальних рисах [1, с. 235]. Таким способом користувались всесвітньо відомі іноземні художники, зокрема Р. ван Рейн, Л. да Вінчі, Е. Дега, М. Буонаротті, К. Фабріціус, Е. Мане, М. Кассатт, К. Кольвіц. Серед українських митців скетчі можна побачити в роботах Т. Шевченка, І. Рєпіна, О. Богомазова, О. Грищенка, О. Шовкуненка, К. Мане, О. Хвостенка-Хвостова. Сучасники А. Чебикін, А. Кахідзе та інші, також із захопленням фіксують свої враження та творчі міні проекти. Основним принципом техніки скетчинг м'якими матеріалами є спрощеність зображення, віртуозність, майстерність, креативність і легкість, що враховує впевнену динамічну чи ніжну витончену лінію та вільний, мобільний і пластичний рух; уміння відбирати основне і другорядне, структурувати тоном, моделювати світлотінню, швидко зібрати

ти й відтворити композицію, розмір, рух, форму, структуру, колір, настрій, атмосферу, характерні образні риси, та ідею в цілому. Техніку скетчинг застосовують у різних видах образотворчого мистецтва, зокрема й рисунку, оскільки вона є бюджетним, легким і популярним засобом швидкого відтворення та демонстрації задуму.

Зазвичай, скетчі практикуються в сучасному медіа-арті за допомогою цифрового введення або вручну, на тонованому папері з текстурною поверхнею. Скетчинг не обмежує свободу дозволяючи працювати різними художніми матеріалами – маркерами зі спиртовою основою, лінерами, фломастерами, кольоровими олівцями, гелевими ручками, тушшю, аквареллю, гуашшю і звичайно ж м'якими матеріалами. Техніці скетчинг властива легка ескізна та академічна манера, до якої належать лінійні та штрихові методи зображення з можливою деталізацією виконання м'якими матеріалами, серед яких суха, воскова, олійна, акварельна пастель, твердого, м'якого, чи ще м'якшого типу, вугілля, італійський олівець, крейда – чорна, біла, кольорова, сангіна, соус, сепія, бістр, болюс. Засобом виразності в скетчі є лінія, її характер, товщина і довжина, модель штриха, його стабільність та напрям, насиченість кольору, тон, розтяжка, глибина світлотіньового балансу. При виборі тону паперу варто врахувати подальшу планову кольорову гаму зображення [3; 4; 5; 6]. У творчому рисунку скетчинг є базовим художнім засобом підготовки магістрів до професійної мистецької діяльності, який дозволяє за досить короткий термін навчання ефективно освоїти принцип швидкого виконання будь-якого рівня складності завдання наступним чином: технічно фіксуючи ідею, визначивши всі можливі шляхи її вирішення, врахувавши позитивні й негативні моменти з подальшим опрацюванням: спростивши зображення для легкого візуального сприйняття і розуміння.

Скетчинг поділяється на основні напрямки, такі як фешн – створення дизайнерських виробів в індустрії моди, фуд – зображенні їжі, тревел – фіксація вражень у подорожах, лайфстайл – предмети повсякденного стилю, ландшафтний, індустриальний (промисловий), архітектурний (міський), інтер'єрний і флористичний (ботанічний). Virізняють також цифровий або мультиплікаційний напрямок, як персональний (живий, реальний чи фантастичний), людський, портретний, фігурний, предметний рослинний і тваринний), який відноситься до скетч-ілюстрації і є досить популярним. Суть даного напрямку полягає у спрощенні та стилізації форми без ретельного опрацювання людського тіла з метою вираження характерних рис, настрою та акцентуванні уваги на головній деталі. У творчому рисунку відтворити образ природи можливо лише кількома лініями з урахуванням композиції, відповідних анатомічних пропорцій, статички та динаміки, вільний – не є хаотичний. Скетчі виконуються швидко, деталі не відпрацьовуються, можуть бути різного ступеня завершеності, наприклад, виключно як схематичні, маючи лише каркас, або докладні, з точним зображенням у спрощеній формі [3; 4; 5; 6].

Навчання магістрів техніки скетчинг є комплексною фаховою підготовкою, що забезпечує ефективність уміння якісно застосувати м'які матеріали на тлі різноманітних тонів зі структурною поверхнею, швидко побудову кольором, лініями та плямами; підвищення рівня професійної готовності до виконання великих мистецьких творів маючи за основу попередню зарисовку природи на іншому носії, який слугує записником з висвітленою ідеєю щодо її подальшої масштабної реалізації. Для магістрів-художників скетчинг цінна знахідка, оскільки ця техніка здатна сприяти активній творчій мозковій діяльності, розвитку спостереження, креативності, творчих умінь, виробленню власного стилю і технічних прийомів, «напрацювати окомір, поставити руку», щоби вірно відтворювати різні форми об'єктів, працюючи вільно не обмежуючи себе академічними правилами. Варто зазначити, що техніка

скетчинг позитивно впливає на творче мислення, в результаті чого студент може відтворювати за пам'яттю, за уявою, за уявленням чи з натури.

Коли студент працює над відтворенням живого об'єкта, важлива пильна спостережливість і постійний візуальний контакт з натурником. Поступово потрібно переходити від швитких однофігурних скетчів оголеної людської фігури до складніших завдань, не заглиблюючись в деталізацію, щоби ненакопом не згубити рисунок, оскільки спрощення є основним принципом техніки скетчинг [3; 4; 5; 6]. Науковці В. Сухенко й О. Засипкін у своїй науковій праці увиразнюють метод спекулятивного рисунка, який не передбачає живу співпрацю з природою, лише взаємодію в медіапросторі, що часто застосовується у дистанційному навчанні. Оскільки в навчальній площині жива натура для студентів-художників більше не є точкою опори, відбувається певна еволюція, яка ускладнює сприйняття фігури в цифровому зображенні, що значно знижує шанси точного відтворення її предметних форм на папері. Дистанційне навчання рисунка не дозволяє студентам наживо взаємодіяти з природою, але є гарною альтернативою для реалізації освітнього процесу на відстані зі збереженням всіх складових очного формату й постійного зв'язку з викладачем та одногрупниками [2].

З початком дистанційного навчання в першому семестрі магістрів НПУ імені М. П. Драгоманова було запрошено до спільної бесіди в онлайн форматі з метою вивчення курсу «Творчий рисунок», де студентам детально описувались вимоги та терміни виконання завдань в техніці скетчинг, наводились приклади скетчів оголеної фігури у русі; також усім учасникам освітнього процесу регулярно надавалися професійні консультації та поради від помічника викладача. Підготовка ознайомлення магістрів з особливостями виконання творчих завдань у техніці скетчинг поділялася на кілька етапів; врахування індивідуального художньо-технічного рівня умінь студентів; визначення низки творчих завдань середньої складності для виконання м'якими матеріалами, суть яких полягає у відтворенні оголених фігур чоловіків і жінок у різних позах, де спостерігається вдале композиційне розміщення, положення та рух моделей. Наступним етапом було детальне ознайомлення магістрів з принципами техніки скетчинг та прикладами виконаних скетчів оголеної чоловічої й жіночої натури. В якості референсів студентам запропоновано переглянути навчальні відео з різноплановими оголеними натурниками, які протягом відведеної кількості часу дедалі швидше змінювали пози. Подібні навчальні відео створені для всіх охочих, хто бажає навчитися виконувати швидкі начерки людської оголеної фігури, але, на жаль, немає змоги працювати в аудиторних умовах з натурниками, тому вони є у відкритому доступі для перегляду на офіційних ютуб каналах та сайтах творчих студій, зокрема й іноземних.

Протягом першого семестру магістри активно працювали над виконанням скетчів м'якими художніми матеріалами на тонованому папері з текстурною поверхнею. Їх завданням було відображення оголеної чоловічої та жіночої фігури у різних позах та положеннях в русі з вираженою динамікою м'язів тіла людини на форматі А2 у кількості від 3 штук. На зображення однієї фігури студентам було запропоновано від 20 хвилин з поступовим скороченням часу. Принцип виконання скетчу полягає у введенні тону на першому етапі з початку побудови фігури. При зображенні постаті було важливо врахувати масштаб формату, увиразнити плановість й глибину композиційного розміщення фігури; відтворити рух та динаміку моделі, пластичність, знайти опорні стрижні, уточнити й зафіксувати пропорції тіла людини та розташування головних мас тазового й плечового поясу, торсу та кінцівок фігури в цілому. На початку моделювання форми слід окреслити межі фігури шляхом рівномірного розподілу світлотіні через переходи та тональні розтяжки уздовж тіла людини. Важливо передати характер й особливості людського тіла; визначити джерело спрямованого і розсіяного світла;

позначити власні, падаючі й півтіні; відтворити рефлексії і полиски. Необхідно підпорядкувати деталі анатомічної побудови основної форми та визначити її конструкцію; відтворити за тоном насиченість переднього та менш активну тональність другого плану й основного тла, уточнити загальний кольоровий тон скетчу.

Наступне завдання, яке пропонувалось магістрам для виконання – багатофігурна цілісна композиція однієї фігури у русі, в динамічних позах, з різних ракурсів, в кількості від 3 до 5 поз, обраних з навчальних відео, на одному форматі А2. Мета завдання спрямована на композиційний пошук, а також детальне вивчення анатомічних форм людського тіла з урахуванням його перспективних скорочень, сполучення між частинами складної форми, визначення першого і другого планів, центру тяжіння та рівноваги моделі, характерних акцентів і цілісності композиції, виявлення приналежності всіх деталей основному пластичному рухові постаті, окреслених меж між світлою і темною частинами, знаходження пропорцій основної форми й характеру фігури, положення частин тіла людини, максимально використовуючи м'який матеріал і загальний тон паперу.

Завершальним завданням для магістрів був самостійний творчий проєкт «Анатомія кольору», який полягав у створенні тематичної багатофігурної жіночої, чоловічої чи парної композиції з яскравим вираженням динаміки оголених м'язів людини в активному русі, тобто у спорті, танцях або чомусь наближеному з введенням кольору як акценту, що є символом власного вираження. Основа скетчу мала бути чорно-білою з введенням додаткового кольору, який транслює його авторське розуміння. У якості референсів студентам були представлені скетчі оголених фігур з чітким відтворенням мускулатури тіла людини в активному русі. Виконання завдання розпочалося з роботи над попереднім ескізом творчого проєкту на А3 форматі, пошуку композиційного вирішення скетчу для кожного студента індивідуально; виявлення пластики руху моделі, динаміки напружених груп м'язів тіла людини в активному русі й цілісному вирішенні фігури; з наступними аналізами, порадами й затвердженням викладачем зарисовки для її перенесення на більший за А2 формат за власним вибором. Кожна творча робота отримала символічну назву і невеликий опис від свого автора та була розміщена на платформі «Padlet», де студенти мали можливість оцінити проєкти своїх одногрупників.

Обмеженість у часі при виконанні скетчингу людського тіла була спрямована на візуально швидке сприйняття форми й чітке відтворення інформації на папері аналізуючи всі необхідні дії. Застосування подібного методу дозволило значно заощадити час магістрам у виконанні скетчів, він сприяв автоматичному переформатуванню й спрощенню фігури до загальних форм. Оцінювання скетчів відбувалося фаховою комісією в складі викладачів-художників кафедри образотворчого мистецтва на педагогічному факультеті Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Демонструючи власну творчу роботу кожен студент отримав характерний їй відгук, рекомендації й поради щодо подальшого вдосконалення своїх художньо-технічних умінь. Важливо уважно слідкувати за послідовністю, щоби надалі студент рухався у грамотному персоналізованому для себе напрямку, оскільки техніка скетчинг є основою в подальшому відтворенні самостійних рисунків оголеної натури.

У результаті проведеного дослідження визначено, що під час виконання всіх етапів навчальних завдань переважна більшість магістрів припускалися помилок, пов'язаних з композиційним розміщенням, конструктивно-анатомічною будовою людського тіла, намаганням скопіювати фігуру всупереч начерковому силуетному рішенню, невраховувалися закони світлотіньового балансу й основні принципи техніки скетчинг в цілому. Магістрам складно абстрагуватися від деталізації, що призводить до фактичного копіювання даної натури, відсутності характеру, виокремлення основного і дру-

горядного. Дистанційна форма навчання для студентів-художників є лише частковим забезпеченням комплексних, практично-теоретичних, фахових, професійних знань і умінь в роботі з натурою. У той же час отриманий магістрами досвід у процесі виконання скетчів збагачує їх цінним багажем, який є запорукою, підґрунтям та опорою в успішному розгортанні майбутньої творчої діяльності, шляхом опанованих методів й прийомів техніки скетчинг м'якими матеріалами, оскільки досвід начерків є основою самостійної роботи над рисунком оголеної натури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білодіда І. К., Бурячок А. А., Винник Г. М. та ін. Словник української мови. В 11 томах. Ін-т мовознавства. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5, 840 с.
2. Сухенко В., Засипкін О. Академічний рисунок в умовах дистанційного навчання. Українська академія мистецтва. Київ, 2020. Випуск № 29. С. 72-78. URL: <https://naoma-science.kiev.ua/index.php/journal/issue/view/15/29-2020-pdf>
3. Drawing with Crayons, Pastels, Sanguine, and Chalk : The Complete Course on Painting and Drawing. New York, 1994. P. 125.
4. Joseph, S. Realistic Figure Drawing Joseph Sheppard. Cincinnati, Ohio 1991. P. 134.
5. Loomis, A. Figure Drawing for All It's Worth: A Book of fundamentals for an Artistic Career. New York, 1943. P. 204.
6. Mellem, J. Sketching People : Life Drawing Basics. Cincinnati, Ohio 2009. P. 128.

REFERENCES:

1. Bilodida, I. K., Buryachok, A. A., Vynnyk H. M. and others. (1974). Slovyk ukrainskoi movy v 11 tomakh [The dictionary of Ukrainian language in 11 tomes]. Institute of Linguistics. Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
2. Sukhenko, V., Zasytkin, O. (2020). Akademichnyi rysunok v umovakh dystantsiinoho navchannia [Academic drawing in the conditions of distance learning]. *Ukrainska akademiia mystetstva – Ukrainian Academy of Arts.*, 29, 72-78. URL: <https://naoma-science.kiev.ua/index.php/journal/issue/view/15/29-2020-pdf> [in Ukrainian].
3. Drawing with Crayons, Pastels, Sanguine, and Chalks : The Complete Course on Painting and Drawing (1994). New York, 125 [in English].
4. Joseph, S. (1991) Realistic Figure Drawing Joseph Sheppard. Cincinnati, Ohio, 134 [in English].
5. Loomis, A. (1943). Figure Drawing for All It's Worth : A Book of fundamentals for an Artistic Career. New York, 204 [in English].
6. Mellem, J. (2009). Sketching People : Life Drawing Basics. Cincinnati, Ohio, 128 [in English].